

N:o 67.

Ank. till Riksd. kansli den 16 maj 1907, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner om lagstiftning, som bättre än den gällande tillförsäkrar staten afkomsten af dess jordägareandelar i inmutade malmfyndigheter samt förebygger, att utlänningar komma i besittning af grufvor och grufaffärer.

Uti två särskilda inom Andra Kammaren väckta, till lagutskottet hänvisade motioner n:is 154 och 155, yrkar herr *C. A. Lindhagen*

dels i motionen n:o 154, »att Riksdagen måtte begära af Kungl. Maj:t framläggande, så snart ske kan, af förslag till en lagstiftning, som bättre än den gällande tillförsäkrar staten afkomsten af dess jordägareandelar i inmutade malmfyndigheter»,

dels ock i motionen n:o 155, »att Riksdagen måtte af Kungl. Maj:t begära framläggande senast till nästkommande års Riksdag af förslag till en lagstiftning, som fullständigare än den gällande förekommer utsikterna för utlänningar att komma i besittning af grufvor och grufaffärer.»

Motiveringen till dessa motioner återfinnes i en inom Andra Kammaren af herr Lindhagen väckt motion, n:o 146, angående några stats-
Bih. till Riksd. Prot. 1907. 7 Saml. 62 Häft. (N:is 67, 68).

åtgärder i ändamål att i erforderliga fall förekomma och undanröja enskildes jordmonopol, i hvilken motion jämväl berörda yrkanden framställts, ehuru de på grund af stadgande i 55 § 3 mom. riksdagsordningen såsom särskilda motioner upprepats.

Nämnda motivering, som tillika tillhör en annan af herr Lindhagen väckt motion, n:o 153, angående undersökning af de malmkvantiteter, som finnas inom utmål, beviljade Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag m. m., hvilken motion till annat utskott hänvisats, innehåller bland annat följande:

»Enskildes monopol till malmfyndigheter är en särdeles betänklig sak i vår tid. Denna naturrikedom gömmer oanade värden i begränsade tillgångar. Åker och äng kunna brytas på nytt, skogarna växa upp igen och vattenkraften varar evärdligen. Men grufvorna uttömmas.

Under äldre samfundsförhållanden var faran ej så stor. Grufrörelsen hade ingen afsevärd export till mål. Bergslagarnes små hyttor och masugnar voro en hushållssam och idog förädlingsdrift. I klippan växte järn och människor däruppå, heter det i sången.

Nutidens kommunikationsväsen och tekniska framsteg ha förändrat allt. Våra malmer äro en eftersökt vara på världsmarknaden, kapitalet hungrar och lockelsen till de stora profiterna eggat till rofdrift. Det gamla järnbärrlandet får därför se sig väl före, om det ej i en alltför snar framtid skall såsom sådant vara en saga blott och om det, medan något finnes kvar, skall få sin behöriga portion i kalaset.

Det finnes blott en utväg, som äfven inslagits i andra länder. Staten bör förbehålla sig äganderätten till alla afsevärdare nya malmfyndigheter. De redan upptagna grufvorna måste staten kontrollera eller helst förvärfva. Vederlaget för ett sådant förvärf får dock icke vara en obegränsad löseskilling åt spekulanter för naturrikedomar, som de icke skapat och hvilka därför äro svenska statens rätta tillhörighet. Rikligen bör staten däremot ersätta alla på företagen nedlagda insikter, gagneliga initiativ, kostnader, arbete och vedervägade risker. Men alla dessa öfverskjutande rullande millioner, som med tiden blifva milliarder, skola samt och synnerligen rulla in i svenska folkets skattkammare.

Hvad som här kan och bör åtgöras har sina stora vanskligheter. Ty det förhåller sig med den saken som med all annan arfsynd, att fädernas missgärningar hämna sig på efterkommande. I statens jordpolitik ha under det senaste århundradet händelserna alltid fått gå vederbörande

statsmyndigheters omtanke i förväg. Så ock i fråga om malmfyndigheternas tillgodogörande. Sedan det var väsentligen för sent, beslöts först år 1889 att förbehålla kronan jordägenderätt till malmfyndigheter å kronojord och år 1902 att förbjuda all inmutning å kronojord inom Norrbottens län annat än för kronans räkning.

I följd af dessa beslut föreligga vissa bestämda uppgifter till lösning, nämligen hur jordägenderätten skall bättre, än nu sker, tillgodogöras och hur nya malmfyndigheter å kronojord inom Norrbotten skola utnyttjas. Vidare föreligger fråga om begärd koncession på en järnväg till nya grufvält, en sak, som kräver omtanke och nya uppslag. Dessa spörsmål föra vidare lätt med sig uppmärksamhet på förändringar i vår gruflagstiftning i allmänhet och möjligen upphäfvande af inmutningsrätten äfven i det öfriga riket och på all jord. Om mycket af detta kan man dock mestadels i det nuvarande sakiäget säga: den tid, den sorg. Den brännande frågan för ögonblicket, som måste afgöras, är affären Luossavaara—Kiiruna-vaara.»

Efter att härefter hafva redogjort för den så kallade malmfältsfrågans uppkomst och dess behandling under tiden till och med sistlidet års riksdag, hvarvid motionären uttalat sina åsikter i ämnet, anför motionären vidare:

»Slutligen återstår att tillse, huruvida allt är på lagstiftningens väg gjordt för att vi skola i vår inrikespolitik stå *oberoende af utländska påtryckningar*. Man hör fortfarande ibland framhållas, att statens rättigheter enligt kontraktet och äfven dess uppsägningsrätt ej har så mycket att betyda. Många utvägar skulle finnas för bolaget att direkt befria sig från svenska statens grepp på saken och icke oväsentligt öfverflytta den reglerande makten från den svenska till den tyska riksdagen. Något dylikt arrangement är väl ej att frukta från deras sida, som ännu några få år äro tillförsäkrade inflytandet öfver affären. Men här om någonsin kunna framtidens skickelser vara ovissa. Affären blir i hvarje fall, säger mången, alltmer engagerad med utlandet. Svenska statens handlingsfrihet är det då kanske icke så mycket bevändt med.

Enligt grufstadgan är utlänning ovillkorligen förbjuden att inmuta mineralfyndighet. Däremot får han »förvärfva och bearbeta» redan inmutad fyndighet samt »idka grufdrift», dock endast med Konungens tillstånd. Detta innefattar väl äfven arrende, ehuru det kunde vara tydligare uttryckt. Här är således onekligen en svaghet. Mycket väl kan det tänkas, att i en framtid affären exempelvis utarrenderas till ett utländskt

konsortium. Vid pröfning af en sådan fråga skulle regeringen ha en vida starkare ställning, om den kunde hänvisa till lagstiftningsmakten. Det är ej stor skillnad på farorna af direkt inmutning samt af förvärf eller arrende af redan inmutad fyndighet. Det är bättre att här vara för försiktig än för litet försiktig. Ovillkorligt förbud synes därför böra åtminstone under nuvarande förhållanden gälla äfven i den senare händelsen.

En annan fara kan, såsom äfven erkänts, lura i gällande bolagslagstiftning. Visserligen har vid 1898 års uppgörelse med nu ifrågasvarande bolag ordnats så, att bolagsordningen förbjuder utlänning äga eller innehafva aktier samt ej får ändras i nämnda punkt utan statsmaktens medverkan. Men bolagets aktier kunna till öfvervägande del förvärfvas och ägas af annat svenskt bolag, och i detta bolag kunna utlänningar äga aktierna och såmedelst blifva de bestämmande. Om rättelse bland annat i detta förhållande aflät 1902 års Riksdag en ännu obesvarad skrifvelse, hvars öden vi sålunda få nöja oss med att afvakta.

Förestående återblick på frågans förhistoria och de många försummade tillfällena synes ådagalägga, att de positioner, på hvilka vi nu hafva att falla tillbaka, äro följande:

1) En allmän öfvertygelse, att staten ej får anses allenast som utfraktare af malmen, utan äfven har anspråk på andel i företaget och i malmens värdestegringar.

2) En erkänd förpliktelse för staten att för upprätthållandet af detta anspråk sorgfälligt utnyttja sina rättigheter. Främst sina rättigheter enligt 1898 års kontrakt att under kontraktstiden ej behöfva befrakta mer än 1,200,000 ton malm årligen samt efter 23 år, räknadt från banbyggnadens afslutande, kunna efter uppsägning blifva alldeles fri från kontraktet. Men vidare också sina fiskaliska rättigheter, bestående i makt öfver frakt-taxorna, rätt att upptaga exporttull på järnmalm samt befogenhet att pålägga beivring för särskilda rättigheter och jordvärdestegringskatt.

3) En bestämd föresats, att staten, stödande sig på en sådan öfvertygelse och en sådan förpliktelse, som ofvan sägs, bör söka ernå en vänlig öfverenskommelse med bolaget om förvärfvandet af äganderätt till malmfälten.

4) Ett vaket begagnande af väntetiden för att trygga staten i dess behållna positioner. Hit hör en officiell och offentlig undersökning af malmkvantiteterna, med särskiljande af kronans jordägareandelar och malmen inom alla i strid mot lag tillkomna utmål, en fördelning på hela året af den kontraktsevenliga malmkvantitetens utfraktning på järnvägen

samt en lagstiftning, som bättre än den gällande tillförsäkrar staten af komsten af de förefintliga jordägareandelarna i inmutade malmfyndigheter och förekommer utsikterna för utlänningar att komma i något slags besittning af grufaffärer.

Det är väsentligen de i den fjärde punkten här ofvan upptagna frågor, hvarom i denna motion skall framställas yrkanden.»

Vidkommande först det i motionen n:o 154 framställda yrkande vill utskottet erinra, att, sedan Riksdagen numera antagit det af Kungl. Maj:t framlagda förslag till öfverenskommelse mellan staten, å ena, samt Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, för staten möjliggjorts att blifva ägare till alla de malmfyndigheter, som nu ägas af Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag. Härigenom torde de af motionären i berörda hänseende uppställda önskningsmål komma att vinnas, hvadan vidtagande af särskilda åtgärder för detta ändamål icke numera böra ifrågasättas.

Vidare har Riksdagen innevarande år i enlighet med en kunglig proposition beslutat, att intill den 15 maj 1908 inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län inmutning endast för kronans räkning må ske å kronojord, som ej innehafves under ständig besittningsrätt eller är anslagen till boställe. En provisorisk lagstiftning af motsvarande innehåll har funnits alltsedan den 6 juni 1902, men förut gällt endast Norrbottens län. Emellertid är frågan om ett definitivt förbud för inmutning å dylik jord för annan än kronans räkning föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet. I sådant afseende har yttrande från kommerskollegium infordrats; och har denna myndighet i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 19 februari innevarande år uttalat sig för, att det då endast för Norrbottens län gällande provisoriska förbudet syntes vid fråga om ett definitivt inmutningsförbud böra afse all kronojord af berörd art. Tillika har kommerskollegium särskildt anfört, att det ur synpunkten af kronans intresse måste vara af vikt, att statsmakterna vid en blifvande definitiv lagstiftning i ämnet äga såvidt möjligt fria händer att ordna hithörande förhållanden.

Vid den lagstiftning, som sålunda redan är under behandling, lärers väl ock komma under öfvervägande, huruvida kronans intresse i afseende

å afkomsten af dess jordägareandelar i inmutade malmfyndigheter är i erforderlig mån tillgodosedt.

Under åberopande af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

1:o) att ifrågavarande motion n:o 154 icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

I 68 § i gällande grufstadga, sådant detta lagrum lyder genom lag den 20 oktober 1899, stadgas förbud för utlänning att i riket inmuta mineralfyndighet liksom äfven att utan Konungens tillstånd förvärfva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka grufdrift. Såsom motionären framhållit, kunna dessa bestämmelser i viss mån kringgås sålunda, att aktier i svenskt bolag, som är ägare till grufva, kunna förvärfvas af annat svenskt aktiebolag, hvori utlänningar äga aktierna och därför äro de bestämmande. Riksdagen har ock för att förebygga detta i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 20 maj 1902 anhållit, bland annat, att i berörda lagrum för utlänning stadgadt förbud måtte i den omfattning och på det sätt, som kan finnas ändamålsenligt, utsträckas att gälla äfven för bolag, hvori utländsk undersåte är delägare, samt att gällande bestämmelser i lagen om aktiebolag den 28 juni 1895 måtte ändras, i den mån sådant för vinnande af berörda syfte kunde vara erforderligt. I sin ämbetsberättelse vid innevarande riksdag har Riksdagens justitieombudsman rörande denna skrifvelse angifvit, att den kommitté, som tillsatts för revision af nämnda lag, den 9 november 1906 erhållit uppdrag att afgifva yttrande och förslag i berörda ämne.

Om således genom snart förväntad lagstiftning förekommes, att utlänning på antydt sätt, med kringgående af gällande bestämmelser, förvärfvar äganderätt till svensk grufva, lär sedan för honom icke återstå annan utväg därtill än att i enlighet med § 68 af grufstadgan utverka Konungens tillstånd att förvärfva inmutad mineralfyndighet. Att helt betaga utlänning sådan rätt anser utskottet ej tillrådigt. Genom den åt högsta regeringsmakten anförtrödda pröfning torde man vara tillförsäkrad, att utlänning icke förvärfvar denna rätt i andra fall, än där så lämpligen kan och bör ske.

Under åberopande af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

2:o) att ifrågavarande motion n:o 155 icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 maj 1907.

På lagutskottets vägnar:

C. A. SJÖCRONA.

Särskildt yttrande:

af herr *Lindhagen*:

»Ifrågavarande två motioner väcktes närmast med hänsyn till den speciella malmfältsfrågan och utan vetskap om att den skulle genom en kungl. proposition föreläggas denna Riksdag.

Sedan nämnda fråga nu blifvit löst, har syftet med motionen n:o 155 väsentligen förfallit.

Motionen n:o 154 åter äger fortfarande ett beaktansvärdt själfständigt intresse. Inom utskottet förordades därför en skrifvelse med begäran att, i samband med den tillämnade nya lagstiftningen rörande inmutning å kronojord, äfven måtte tagas i öfvervägande det i motionen påyrkade bättre tillgodoseendet af statens afkomst af dess jordägareandelar i redan inmutade fyndigheter. Utskottet har nu så till vida biträdt denna hemställan, att utskottet i sin motivering framhållit såsom sannolikt, att ett dylikt öfvervägande i alla fall kommer till stånd. Och vid sådant förhållande torde man kunna åtnöjas med utskottets utlåtande under uttalande af den förhoppningen att så äfven kommer att ske.»
